

PORODIČNE I DRUGE PRIČE

(Izveštaj selektora XV Festivala bosanskohercegovačke drame Zenica 2016.)

Za XV Festival bh. drame prijavljeno je ukupno četrnaest predstava iz Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Republike Slovenije, Republike Makedonije i Republike Srbije.

U periodu od 17. decembra 2015. do 17. marta 2016. godine odgledao sam sve prijavljene predstave (uz napomenu da sam predstave *Kompleks Ristić* Slovenskog mladinskog gledališća, Ljubljana & Hrvatskog narodnog kazališta „Ivan pl. Zajc“, Rijeka & BITEF, Beograd & MOT, Skoplje i *Rabulizam* Pozorišta Prijedor vidio na priloženim DVD-snimcima).

Nastojeći – razumije se, kolikogod je to moguće – izbjeći isključivost ličnog ukusa i „objektivirati“, „kontekstualizirati“ svoju „presuditeljsku“ poziciju, izbor predstava za XV Festival bh. drame napravljen je na osnovu dva kriterijuma: onog „opšteg“, koji, prije svega, naravno, podrazumijeva da predstave imaju visoke profesionalne standarde, mjeru estetske ostvarenosti, cjelovitost scenskog čina, teatarsku uvjerljivost scenskog „glasa“, da grade savremeni teatarski jezik, da su to pozorišne poetike koje – ne ulazeći u zabavljačke vode – pričaju scenske priče koje nas se tiču, koje imaju umjetničke, društvene i intelektualne ambicije ozbiljnog, društveno angažovanog umjetničkog teatra čija estetika uvijek poziva i na etiku, koje, jednostavno, promišljaju svijet u kojem nastaju, s jedne strane, i kriterija koji je, pak, ovogodišnja ponuđena festivalska pozorišna produkcija svojim tematsko-značenjskim sličnostima naprosto „otvorila“ selektorskom oku, s druge strane. Riječ je, naime – bez namjere, dakako, da namećem nekakav zaoštren koncept, jer on, uostalom, podrazumijeva situaciju izobilja (a takva situacija u našem pozorištu, na žalost, još ne postoji!), da se po svaku cijenu učitava nekakav obavezujući „zajednički nazivnik“ predloženih predstava – o vrlo lako uočljivoj i, eto, zanimljivoj činjenici da se u svim predstavama sa ovog spiska – bez obzira na njihove konačne domete, koji su neosporno različiti, i na njihove različite žanrovske i stilske predznake – da one tematiziraju razorne posljedice učinaka politike/ideologije kao sudbine, politike kao ontološke mreže egzistencije, bolnih, traumatičnih identitarno-emocionalnih, aksioloških hijatusa,

egzistencijalnih „zjevova“, da govore o raspadu porodice, o suočavanju sa prošlošću, izgubljenim nadama i životu punom besmisla... i da većinu selektiranih predstava upravo povezuje scensko istraživanje/tumačenje mikrosvijeta *porodičnih odnosa*. Stoga, predlažem da se ovogodišnji festival odigra „uokviren“ sloganom – ***Porodične i druge priče***.

Imajući na umu činjenicu da je Festival kao svoj primarni cilj postavio njegovanje domaćeg dramskog teksta, podsticaj za razvoj i afirmaciju bh. drame, vrijedi, onda, primjetiti da će na ovogodišnjem Festivalu (uključujući i festivalsku premijeru) biti i pet prvih izvođenja (praizvedbi) dramskih tekstova domaćih autora (Adnan Lugonić, Jelena Kojović Tepić, Igor Štiks, Tanja Šljivar i Dragan Komadina). Uzmemo li, pak, još u obzir i činjenicu i to da su preostale selektirane predstave nastale kao autorski projekti – različiti, dakle, od komada klasične dramaturgije – u pozorišnim poetikama neverbalnog i dokumentarnog teatra, takođe, svojevrstne praizvedbe, onda bismo, dakle, ovaj optimistični „snimak“ naše pozorišne situacije mogli uzeti kao vrlo ohrabrujući fakat. (Ostaje, naravno, u dominirajućoj sjeni postdramskog pozorišta, otvorenim pitanje o granicama savremenog dramskog teksta, nužnog redefinisanja samog pojma dramskog teksta.) Međutim, nužno je, ovom prilikom, ukazati i na, ne baš „ohrabrujuću“, činjenicu da tri bh. nacionalne, repertoarske pozorišne kuće nisu prijavile nijednu predstavu za ovogodišnji Festival.

Makar torzično, u naznakama, čini mi se da vrijedi, isto tako, primjetiti da se u komadima klasične dramaturgije sa aristotelijanskim jedinstvom mjesta, vremena i radnje (*Istina /ne/boli*, *Brašno u venama*, *Kad bi naglas govorili*, *Drang nach Westen*) objedinjavajuće, tematsko-motivski, kroz traumu i katarzu, scenski „brani“ i „legitimira“ *mogućnost pomirenja* (*Konačno smo pronašli jedni druge*, reći će se na kraju jedne od ovih predstava) i, žanrovski, svojim melodramskim završecima, očigledno, otvaraju i prostor za pitanje o revitalizaciji žanra i čak mogućem subverzivnom potencijalu ovog „zanemarenog“, „prezrenog“ dramskog modela.

Već je u tekstu nagovješteno da Direkcija Festivala vraća instituciju *festivalske premijere*. **Ove godine, dakle, Festival će otvoriti predstava *Drang nach Westen* Dragana Komadine u režiji Lajle Kaikčije.**

Na kraju, ali ne i na zadnjem mjestu još jedna napomena: potpisnik ovog Izvještaja je u zvanični festivalski program uvrstio i predstavu *Na Drini ćuprija* Kokana Mladenovića u produkciji Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada. Na žalost, više nego skroman budžet našeg Festivala nije mogao „pokriti“ gostovanje ove višestruko dragocjene predstave, subverzivnog scenskog spektakla – koji je, naravno, ponajmanje puko „prevođenje“ velikog romana u scenski govor, scenska „ilustacija“ Andrića – u kojem se saznanje da je povijest savijena u ontološki krug Zla krajnje scenski eksplicitno iskazuje u svoj svojoj dijaboličnoj „djelotvornosti“ u ruhu istorijski recentnih, itekako živih i socijalno potentnih zlotvornih Sistema Moći. A i „naše“ *porodične i druge priče* svoje egzistencijalno-etičke klopke, čini se, svoje postojanje „duguju“ i dobrono zasnivaju na narečenoj „ontologiji“.

Prema tome, Organizacionom odboru XV Festivala bh. drame predlažem da se u zvanični program Festivala uvrste sljedeće predstave:

1. Adnan Lugonić, *Kad bi naglas govorili*, reditelj Srđan Vuletić, Kamerni teatar 55, Sarajevo

Kroz nepretenciozni, ali *nota bene* rafinirani i zanatski vješto skrojen klasični dramaturški okvir scenske priče – napisane fragmentarnim dramskim jezikom, filmskom logikom i strukturom – o trinaest likova iz iste zgrade, istog kvarta, koji se susreću u jednoj noći, Adnan Lugonić u svom dramskom prvcu (zapravo, diplomskom radu na Odsjeku za dramaturgiju ASU u Sarajevu) – tematizirajući fenomene usamljenosti i komunikacije (u epohi tzv. *ekstaze komunikacije*, „fejsbučenju“ svake vrste i sličnim čudesima!), kao opsesivnim toposima (post)moderne *condition humaine* – pronalazi – u rediteljskom postupku Srđana Vuletića (njegova prva profesionalna pozorišna režija!) , koji, upravo, bez zazora, filmskim stilom, krajnje svedenim scenskim slikama kroz filmske planove, filmskom montažom oblikuje predstavu, i, uglavnom, uvjerljivoj glumačkoj igri – sročan scenski odgovor na svoj dramski, egzistencijalno-antropološki „upit“ o čudu međuljudskog prepoznavanja, o čudu koje nosi stvarna i prava ljudska komunikacija. Dovoljno, sasvim dovoljno i za uspješno ostvarenu teatarsku komunikaciju.

2. Jelena Kojović Tepić, *Istina (ne)boli*, reditelj Igor Tešić, Narodno pozorište Republike Srpske, Banja Luka

Smještajući svoje likove u opskurnu krčmu krajputašicu *Kod vječite slavine* (to je i bio radni naslov komada koji je bio prvonagrađeni na 3. Konkursu za dramski prvenac, 2013, koji raspisuje Beogradsko dramsko pozorište) , Jelena Kojović Tepić, kroz porodičnu dramu u kojoj se u najboljoj tradiciji ovog žanra jasno zrcale i krv i glib društvenog miljea, tematizira neposredne ratno-tranzicijske traumatične učinke buke i bijesa balkanskih *povijesti* na krhko biće pojedinca, koji se u dijaboličnoj strategiji identitarnih „geopolitika“, ušančen u svom kolektivnom ideološkom infantilitetu, suočava sa postratnim šokom, sa stanjem implozije koju obilježava egzistencijalno urušavanje u etički i emocionalni bezdan. Reditelj Igor Tešić (kojem je ovo, takođe, pozorišni prvenac!) , vjerno slijedeći i iščitavajući dramski predložak, gradi predstavu klasičnog psihološkog realizma u kojem glumci sa ubjedljivim scenskim „pokrićem“ igraju intimnu porodičnu priču o traumatičnoj prošlosti koja kulminira razotkrivanjem porodičnih tajni. I koja u „katarzičnom“ „prepoznavanju“ otvara, valjda, i mogućnost za egzistencijalni „skok“ iz moralne ravnodušnosti, iz emotivne otupjelosti, iz *gluposti duše*.

3. Tanja Miletić-Oručević, *Sveto S ili Kako je „arhivirana“* predstava *Sveti Sava*, rediteljica Tanja Miletić-Oručević, Bosansko narodno pozorište Zenica

Slijedeći rediteljsku poetiku koja od pozorišta uvijek zahtijeva društvenu angažovanost i svojevrsnu subverzivnost, zalažući se za političko pozorište koje je, zapravo, transpolitičko i transideološko, Tanja Miletić-Oručević u svom autorskom projektu *Sveto S* oslanja se na „mučan događaj“ u osvit III Balkanskog rata, na već „mitski“ brutalni prekid, beogradsku „zabranu“, „arhiviranje“ predstave *Sveti Sava* zeničkog Narodnog pozorišta u maju 1990. godine. Gradeći teatar u kome nema klasične scenske fikcije, drastično ukidajući scensku iluziju na tragu često navođenih Lehmanovih pogleda po kojima se u referencijalnom okviru postdramskog pozorišta, kao određujuće paradigme savremenog teatra, i političko pozorište više se ne može isključivo „rubricirati“ samo po svom političkom sadržaju, već ono postaje političko onda kada taj sadržaj plasira u novoj formi, inovativnijoj u odnosu

na tradicionalnu, Tanja Miletić-Oručević – kroz formu dokumentarnog pozorišta, dakle, oblikuje teatar koji je sačinjen od naše građe, od naših predrasuda, netolerancije, mržnje, od građe „duha palanke“ i njegove plemenski ostrašćene metafizike i na „rasutom teretu“ događaja iz jednog krajnje politički traumatičnog trenutka – postavlja – i kroz nasljeđe jugoslovenskih ratova iz devedesetih, uticaja zvanične ideologije na oblikovanje vrlo ksenofobične konzervativne svijesti najmlađih generacija, više nego uspješne „aplikacije“ metastaziranog kulturnog modela patrijahalnog narodnjaštva – egzistencijalno-antropološki krajne ultimativno pitanje : *Šta se dogodilo/izmjenilo četvrt stoljeća poslije?*

4. Igor Štiks, *Brašno u venama*, reditelj Boris Liješević, Sarajevski ratni teatar SARTR i Internacionalni festival MESS, Sarajevo

U svom prvom dramskom tekstu (iako se više nego uspješno približio i „otvorio“ teatru u saradnji na dramatizaciji *Elijahove stolice* koju je u Jugoslovenskom dramskom pozorištu režirao upravo Boris Liješević), Igor Štiks – prepoznat i diljem Evrope kao izvanredan prozni pisac, esejist, pjesnik – u dramskom narativu u kojem zatičemo likove čije su sudbine uobličene dijaboličnim, „prekovremenim“ radom povijesti (od Velikog rata do danas), sa identitetima stvorenim u ratovima („rat kao najveći kulturni događaj!“), na scenu, dakle, dovodi porodicu, oca, majku, sinove, unuka, koja u dramatičnom susretu dvadeset godina nakon rata, u toku jedne večeri, okupljena za stolom, sa neizgovorenim pojedinačnim bolom, kroz dramu povratka, suočenja sa prošlošću („prošlost je kao bumerang“, kaže Štiks, „uvijek se vraća “), i, na početku i kraju svega, suočenja sa vlastitom traumom, svojim egzistencijalnim „graničnim situacijama“, svojim egzistencijalnim kavezom, otvara „brisani prostor“ i za dramu pomirenja. Upravo ovu ljudsku energiju zarobljenu u traumi, u rafiniranoj rediteljskoj orkestraciji Borisa Liješevića, cijelim našim bićem *cutimo* u sjajnim glumačkim kreacijama – u njihovim autorefleksivnim, ili bolje: autoemotivnim identifikacijama i prepoznavanjima – kroz koje se, dakle, ta emotivna eksplozija i prenosi na publiku.

5. Darko Cvijetić, *Generacija bez kosti*, reditelj Darko Cvijetić, Pozorište Prijedor

Darko Cvijetić iz svoje prijedorske teatarske radionice/laboratorije i ove godine nudi predstavu u kojoj „ispisuje“, da parafraziramo njegovu izvanrednu knjigu poezije, male ekshumatorske pozorišne eseje koji svojim intelektualno-emotivnim rafinmanom zasijecaju u bolna, traumatična mjesta našeg egzistencijalno-antropološkog horora u postratnom, duhovno infantiliziranom, tranzicijskom socijaldarvinističkom zvjerinjaku. Nastala po motivima drame *Hadersfild* Uglješe Šajtinca, predstava *Generacija bez kosti*, dekonstruišući narečeni tekst – bez namjere, dakle, da ga „uprizori“, scenski „ispriopovijeda“, „pokaže“ kao scensku fikciju/istinu – gradi, zapravo – kroz vidljiv individualni, „privatni“, „svjetovni“ angažman glumaca i njihovih „tetoviranih duša“, *njihovih* neponovljivih pojedinačnih životnih iskustava (sjajna uloga Branka Jankovića) – intimnu porodičnu, generacijsku priču koja nas svojim žestokim emotivnim slikama opominje/podsjeća na naše egzistencijalne kaveze/mreže u kojima smo, empatijski obogaljeni, zatočeni, da li?, u beketovskoj lošoj beskonačnosti.

6. Tanja Šljivar , *Mi smo oni na koje su nas roditelji upozoravali*, rediteljica Mirjana Karanović, Bosansko narodno pozorište Zenica u saradnji sa Kamernim teatrom 55, Sarajevo

U duodrami *Mi smo oni na koje su nas roditelji upozoravali* Tanje Šljivar – autorice jedinstvenog i prepoznatljivog dramskog rukopisa, raskošnih jezičkih oblikotvornih moći i dara, vjerovatno i najznačajnije bh. dramatičarke nove generacije – u rafiniranoj dramskoj partituri, sa mnogostrukim, poliperspektivnim narativnim tokovima, sudjelujemo u scenskoj dekonstrukciji ličnih, porodičnih i kolektivnih istina. Na sceni, u javnom toaletu, jedne junske večeri, negdje u Bosni, zatičemo mladića, na kraju punoljetstva i srednjovječnu ženu u opskurnom seksualnom „susretu“, kroz koji ulaze u kompleksnu igru „role play“ u kojima odigravaju situacije iz sopstvenih života, služeći jedno drugom kao akteri u rekonstrukcijama najuzbudljivijih, najtužnijih, najsmješnijih ili najpotresnijih životnih trenutaka. Pronalazeći u ovom tekstu izvanrednu inspiraciju za glumačku igru (utjelovljenje nekoliko likova, scensko propitivanje odnosa majke i sina, oca i kćerke, brata i sestre, muškarca i žene), za suptilnu scensku igru „napetosti“ između fenomenalnog tijela glumca, njegovog tjelesnog bitka-u-svijetu, i prikaza nekog lika, za emotivno „stapanje horizonata“, rediteljica

Mirjana Karanović ,slijedeći i prepoznajući u komadu i ritmove vlastite duše, otvara i za sebe i glumačkog partnera u predstavi emotivno polje „visokog napona“.

7. Oliver Frljić, *Kompleks Ristić*, reditelj Oliver Frljić, Hrvatsko narodno kazalište „Ivan pl. Zajc“, Rijeka & Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana & BITEF, Beograd & MOT, Skoplje

Već više od jedne decenije Oliver Frljić – svojim rediteljskim, teatarskim „akcijama“, tačnije i preciznije: svojom multimedijalnom performativnom umjetničkom praksom, svojim radikalnim kritičkim preispitivanjem pojedinca, društva i države u vrijeme raspada Jugoslavije i poslije, sa krajnje direktnim, eksplicitnim tematiziranjem društveno traumatičnih, tabuiziranih problema, kroz model tvrdog dokumentarističkog teatra – gura prst u oko društvenoj ontologiji konzervativnog patrijahalnog narodnjaštva i njegovim kolektivističkim svjetonazorskim mitovima, njegovoj tihoj fašizaciji javnog prostora. Ipak, najznačajnije u Frljićevom radu, vrijedi markirati, nije društvena provokativnost samih problema koje otvara, već, prije svega, činjenica da to čini, nasuprot prvom utisku da je riječ o „pamfletskoj direktnosti“, i na umjetnički vrlo promišljen, uzbudljiv, složen, slojevit način.

I u predstavi *Kompleks Ristić*, Frljić – kroz neverbalni, ikonički teatar, niz ekspresivnih scenskih slika, sa sedam glumaca koji ne izgovore ni riječ – otvarajući pitanje pozorišne i političke egzistencije jednog od najznačajnijih jugoslovenskih reditelja – Ljubiše Ristića, bez namjere, dakako, da se bavi scenskom rekonstrukcijom njegove biografije, načinje, zapravo, pitanje složenog odnosa politike i umjetnosti, umjetnika i vlasti, o relacijama između društvene moći i stvaralaštva, o ketmanskoj mimikriji, o društvenoj kontroli, o fukoovskim sredstvima kontrole društvenog polja, „nadziranja i kažnjavanja“.

Selektor XV Festivala bh. drame

Nedžad Fejzić